

УДК 35.087.44:005.5:368.21

DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2021-1-13>**Ткачук О.Ю.**кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»**Пуліна Т.В.**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

У статті розглянуто публічне адміністрування ринку сільськогосподарського страхування. Загальний стан сільськогосподарського страхування в Україні та запропоновано нові шляхи для розвитку публічного адміністрування ринку сільськогосподарського страхування. Визначено ряд проблем, які стримують розвиток ринку сільськогосподарського страхування. Запропоновано ідеї для розвитку сільськогосподарського страхування в цілому в умовах незавершеної земельної реформи, відсутності цивілізованого ринку землі і як наслідок специфіки агропромислового виробництва. Для ефективного функціонування ринку страхування сільськогосподарської продукції необхідні визначення форм і законодавчо оформлені взаємодії трьох головних учасників аграрного страхування - сільськогосподарських виробників, страхових компаній і уряду. Ініціатива в створенні ринку страхування і координація взаємодії між учасниками аграрного страхування має взяти на себе держава в особі уряду. Форма, в якій держава взяла на себе функцію компенсації збитків сільськогосподарських виробників від ризиків через прямі виплати, на сьогоднішній день не сприяють формуванню цивілізованого ринку страхування. Вона призводить до дестабілізації ринку страхування шляхом демотивації сільгоспвиробника, який перестає якісно виконувати виробничі процеси, застосовувати передові технології, що гарантують зниження ризиків. Подальший успішний розвиток ринку залежить від розширення переліку страхових послуг, підвищення їх конкурентоспроможності; розширення інфраструктури; вдосконалення порядку оподаткування страхової діяльності; посилення вимог до порядку створення та діяльності страхових організацій; подальшого розвитку законодавчої та нормативної бази; створення об'єднань страховиків і подальшої інтеграції України в міжнародні структури.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, ризики, сільськогосподарське страхування, аграрний ринок, страховий тариф.

Tkachuk A.E., Pulina T.V.

"Zaporizhzhia Polytechnic" National University

PUBLIC ADMINISTRATION OF AGRICULTURAL INSURANCE MARKET

The statute has a public view of the administrative market with insurance. Zagalniystan with silskogospodarskogo insurance in Ukraine that proposes a new way for the development of the public administration on the market of civilization. Vaznacheno a number of problems, even streaming rozvitok market with liskkogospodarskogo insurance. Reserved for development for development of insurance in the minds of incomplete land reform, the importance of civilized land and agropromislovyvirobnitva. For an effective funktion of the market for insurance of various products and forms required by the laws and forms of the insurance of the agricultural parties – insurance and insurance companies, who have worked for them, I've got it, I'm on the world, I'm of the world, you and your family, you're there, I've got to get to work, I'm working on your insurance companies, and you've got Initiative in the trunk market of insurance and coordination of mutual participation among the participants of the agricultural insurance industry takes on itself in a particular country. The form, in the yakuy Power, took upon itself the function of compensation, through the direct payments, on the same day they didn't agree with the form of civilized insurance t's worthy to insure the destabilization of the market by the protest of the demotic activist, who has ceased to be violated the process, who has the best technology, guaranteeing the reduction of the price. Subsequent successful development of the market lies in the expansion of insurance services, competitiveness of competitiveness; expansion infrastructure; in accordance with the procedure for the insurance policy; putting vimog to order the establishment of the insurance organizations; the progress of legislation in accordance with the regulatory framework; the trunk of the insurance of Ukraine and international integration of Ukraine in the international structures.

Keywords: insurance, insurance market, risks, agricultural insurance, agrarian market, insurance tariff.

Постановка проблеми. Страхування дозволяє оптимізувати ресурси, які спрямовуються на організацію економічної безпеки юридичних та фізичних осіб. Завдяки страхуванню можна досягти раціональної структури коштів, які спрямовуються на запобігання наслідкам стихії чи інших чинників, що перешкоджають діяльності. Особливо тим, хто вирощує сільськогосподарські культури, часто перешкоджають об'єктивні природні чинники, що надають змогу отри-

мати прибуток тільки в певному обсязі. Лише застрахувавши врожай, фермери можуть виконати свій план, замінивши неотриману частку прибутку страховим відшкодуванням. Страхування грає значну роль в ринковій економіці, надає впевненість в розвитку бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в працях як вітчизняних та і зарубіжних вчених. Так, зокрема, питанням теорії і прак-

тики сільськогосподарського страхування присвятили свої праці такі українські вчені: О.Л. Ботвиновська, В.Д. Базилович, В.А. Борисова, К.Г. Воблій, Н.М. Внукова, В.В. Вітлінський, В.І. Грушко, М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, В.П. Дубішев, Л.Ю. Мельник, С.А. Навроцький, М.С. Клапків, С.І. Наконечний, Д.В. Положенко, С.С. Осадець, Н.С. Прокопенко, Л.М. Худолій, П.Т. Саблук, А.В. Чупіс, О.І. Ястремський, Я.П. Шумелда та інші. Слід відзначити, що раніше теоретичне обґрунтування необхідності державного обов'язкового сільськогосподарського страхування зазвичай замикалося саме на високому ступені об'єктивних ризикових обставин, що властиві аграрному виробництву. У наукових працях деяких авторів сільськогосподарське страхування розглядається як інструмент, за допомогою якого можна протистояти усім стихійним силам природи та досягти збалансованості у розвитку сільського господарства і суміжних з ним галузей. Наприклад, Л.А. Мотильов у своїх працях зазначав: «Оскільки продукт, що створюється в сільському господарстві, – основа для багатьох галузей промисловості, а також відтворення робочої сили, недоотримання його в неврожайні роки може привести до серйозних диспропорцій, якщо завчасно не буде створений страховий (резервний) фонд в потрібних розмірах. Іншими словами, при достатньому утворенні резервного фонду прямі втрати від стихійних сил природи не будуть збільшені втратами непрямого порядку – зниженням рівня виробництва, перш за все в самому сільському господарстві, потім в пов'язаних з ним галузях виробництва і у відтворенні робочої сили» [1].

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження публічного адміністрування ринку сільськогосподарського страхування в Україні, визначення ряду проблем, які утримують розвиток ринку сільськогосподарського страхування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення розвитку публічного адміністрування ринку сільськогосподарського страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регулятором страхової діяльності виступає ринок страхових послуг, проблема формування якого актуальна та важлива для розвитку сільського господарства. Страховики зазначають, що на даний час у фермерів відсутнє розуміння необхідності захисту свого врожаю та майна саме через страхування, і звертаються вони до страхової компанії лише тільки під час оформлення кредитів. В усьому світі сільське господарство завжди було і залишається дотаційним. І майже в усіх країнах система страхування і фінансування побудована виключно на державній підтримці сільськогосподарських виробників.

В Україні сьогодні відбувається становлення ринкових відносин, тобто формально державне управління вже відійшло у минуле і більш доречним є використання терміну «публічне адміністрування». Але це потребує закріплення його в нормативно-правових документах, чіткого визначення кола учасників цього процесу, їх повноважень тощо. На практиці ще дуже часто здійснюється саме державне управління, тому є багато прикладів у відносинах органів влади з підприємницькими структурами, з громадським сектором, місцевим самоврядуванням тощо.

Для ефективного функціонування ринку страхування сільськогосподарської продукції необхідно

визначення та законодавчо оформлення форм взаємодії трьох головних учасників аграрного страхування – сільськогосподарських виробників, страхових компаній та уряду. Ініціатива в створенні ринку страхування і координація взаємодії між учасниками аграрного страхування має взяти на себе держава в особі уряду.

Форма, в якій держава взяла на себе функцію компенсації збитків сільськогосподарських виробників від ризиків через прямі виплати, на сьогоднішній день не сприяють формуванню цивілізованого ринку страхування.

Вона призводить до дестабілізації ринку страхування шляхом демотивації сільгоспвиробника, який перестає якісно виконувати виробничі процеси, застосовувати передові технології, що гарантують зниження ризиків.

Демотивуючий вплив позначається і на страхові компанії. В таких умовах сільгоспвиробникам вигідніше чекати допомоги від держави, ніж платити страховим компаніям за високими тарифами, на які у них немає коштів.

Крім того, в умовах, що складаються, зростає ризик корупційної складової в розподілі бюджетних грошей при компенсації збитків сільгоспвиробників і їх оцінки.

Сільгоспвиробники України періодично піддаються системним ризиків в силу природно-кліматичних умов. Так, в сільському господарстві України страхується до 5% ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 70–80%. При цьому, на території України втрати врожайності від несприятливих погодних умов в окремі роки можуть сягати 45–50% [2].

Масштабність впливу катастрофічних подій на сільськогосподарське виробництво протягом останніх років коливається щорічно в межах від 3 до 7 млрд грн, з них державний бюджет України компенсує лише десяту частину [3].

Однією з передумов подальшого розвитку публічного страхування є посилення його функцій через модифікацію діючих та виявлення нових.

У наш час, коли в державі страхові правовідносини взагалі, а особливо інститут публічного страхування, набувають стійких темпів розвитку, розширюється нормативно-правова база, неможливо обійти питання, які саме принципи лежать в основі даного правового інституту. Адже саме від них залежить, в якому напрямку буде здійснюватись законодавча робота з утворення нових законопроектів, які в подальшому і будуть регулювати суспільні відносини у сфері публічного страхування.

Державна підтримка сільськогосподарського виробництва в Україні має бути спрямована на забезпечення отримання прибутковості виробництва на рівні, який забезпечує розширене відтворення, створення сприятливих соціальних умов життя сільських жителів і покращення добробуту їхніх сімей, розширення експортного потенціалу країни, формування передумов для комплексного розвитку сільських територій, задоволення потреб населення України в якісних і доступних продуктах харчування.

Для ефективного функціонування аграрного ринку потрібно забезпечити функціонування необхідної ринкової інфраструктури. Якщо проаналізувати чинне законодавство України про формування інфраструктури аграрного ринку, то можна побачити, що

законодавець не має чіткої моделі інфраструктури аграрного ринку, через це його формування відбувається стихійно, а не комплексно. Про це свідчать прийняття законів. Наприклад закон України “Про страхування” у редакції від 4 жовтня 2001 року [4].

З метою стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва Законом України “Про державну підтримку сільського господарства України” від 24 червня 2004 року було визначено особливості державного регулювання ринку сільськогосподарського страхування шляхом запровадження комплексного та індексного страхування, а також створення Фонду аграрних страхових субсидій [5]. Проте вказані норми Закону виявилися неефективними, що зумовило прийняття 9 лютого 2012 року окремого Закону України “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою”, який набрав чинності з 1 липня 2012 року [6].

Страховий ринок в аграрній сфері України залишається нерозвинутим, що зумовлено низкою об’єктивних і суб’єктивних причин і, насамперед, станом економіки сільськогосподарського виробництва, недостатнім фінансовим потенціалом страхових компаній, відсутністю конкуренції страхових послуг, ризикованістю й малою вигідністю страхового бізнесу в сільському господарстві порівняно з іншими видами страхової діяльності, а також відставанням у розвитку нормативно-правової бази страхування [7].

Найбільшими проблемами сучасного стану розвитку страхування сільськогосподарської продукції є:

- недосконалість законодавства, що регулює діяльність із страхування сільськогосподарської продукції та обмеженість його дії лише за умови реалізації державної програми здешевлення вартості страхування сільськогосподарської продукції;
- не повністю реалізовані завдання держави щодо управління ризиками у аграрному секторі;
- наявність взаємної недовіри у страховиків, які не мають достатньої інформації для розрахунку ризиків, та у сільгоспвиробників, які не мають впевненості у отриманні страхового відшкодування;
- недостатня кількість стандартних страхових продуктів для страхування різних видів сільськогосподарської продукції, наявність яких дозволяє забезпечити ефективний захист прав сільгоспвиробників, що мають невисокий рівень обізнаності у страхуванні;
- низький обсяг пропозицій страхових послуг, які відповідають потребам сільгоспвиробників та низький обсяг попиту з боку сільськогосподарських товаровиробників на страхові послуги, обумовлений недовірою до страхового ринку;
- недостатність інформації, необхідної для актуарного обчислення тарифів страхування сільськогосподарської продукції;
- низький рівень поінформованості про страхування сільськогосподарської продукції сільгоспвиробників, які сприймають страхування як вимушений засіб для отримання банківського кредиту та/або державної дотації;
- за відсутності ефективно функціонуючої системи страхування сільськогосподарської продукції високий рівень вірогідності надання прямої державної допомоги сільгоспвиробникам у випадку настання для них надзвичайних подій.

Визначені проблеми потребують підтримки в розв’язанні консолідованих зусилля від органів державної влади та учасників ринку страхування сільськогосподарської продукції [8].

Основними цілями такої підтримки є такі:

- підтримка сільськогосподарського виробництва та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства;
- підтримка дрібних товаровиробників та починаючих підприємців, сімейних ферм або кооперативних об’єднань;
- розвиток ринкової інфраструктури;
- раціональне використання сільськогосподарських угідь та охорона земель;
- підтримка місцевих ініціатив розвитку сільських територій та якості життя на селі;
- встановлення цін підтримки на окремі види сільськогосподарської продукції;
- розвиток сільськогосподарського машинобудування.
- розвиток аграрної науки та впровадження у виробництво новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції, догляду за тваринами, систем обробки ґрунту та ін.

З метою забезпечення майнового захисту сільськогосподарських виробників від негативних впливів стихійних явищ необхідно:

1. Створити постійно діючу спільну робочу групу з розробки пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази стосовно страхування сільськогосподарських ризиків, виявлення проблем при мінімізації ризиків в аграрному секторі економіки та при використанні коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на здешевлення вартості страхових премій, фактично сплачених суб’єктами аграрного ринку.
2. Більш детально висвітлювати тему страхування сільськогосподарської продукції у засобах масової інформації.
3. Довести вимоги та зміст постанови Кабінету Міністрів України до сільськогосподарських товаровиробників через місцеву пресу.
4. Відсутність договорів страхування за правилами індексного та комплексного страхування або невідповідність таких договорів типовим умовам такого страхування є підставою для відмови видачі фінансової підтримки за державними бюджетними програмами.
5. Компенсація повинна надаватися після фактичної оплати внесків при комплексному та індексному страхуванні сільськогосподарської продукції.
7. Здійснювати перевірку укладених договорів страхування врожаю на предмет запобігання шахрайства та фіктивного страхування.
8. Договори, які містять тариф вище 5% страхувальник може подавати на розгляд щодо отримання субсидій з метою здешевлення вартості фактично сплачених страхових премій.
9. Організувати розширені наради або семінари з метою навчання працівників управління та районних адміністрацій, а також сільгоспвиробників питанням страхування сільськогосподарських ризиків.
10. Налагодити співробітництво зі службою по захисту рослин, міністерством надзвичайних ситуацій, карантинною службою, дослідними станціями як

потенційними експертами у підтвердженні оцінці та настання розміру збитку за страховими випадками.

11. За підсумками звітнього періоду збирати статистичні дані щодо укладання договорів страхування сільськогосподарських ризиків, виплати страхового відшкодування та настання страхових випадків. Накопичувати всю статистику за тривалий період та подавати таку звітність до Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Проаналізувавши процес становлення страхового ринку в Україні, ми дійшли висновку, що подальший успішний його розвиток залежить від: розширення переліку страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоспроможності; розширення інфраструктури; вдосконалення порядку оподаткування страхової діяльності; посилення вимог до порядку створення та діяльності страхових організацій; подальшого розвитку законодавчої та вдосконалення нормативної бази; створення об'єднань страховиків з найважливіших проблем стра-

хування; подальшої інтеграції України до міжнародних структур; створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням; залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань соціального страхування; створення комплексної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; посилення впливу держави на проведення інвестиційної політики з боку страховиків; підвищення платоспроможності страховиків.

Висновки. Результати аналізу публічного адміністрування ринку сільськогосподарського страхування підприємств з державною підтримкою та особливостей реалізації прийнятого законодавства у цьому сегменті, свідчать про те, що цей напрямок страхування потребує негайного доопрацювання та врегулювання, оскільки він має значний потенціал подальшого розвитку та може перетворитись на якісний та надійний страховий захист, що забезпечить ефективність сільськогосподарського виробництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мотылев Л.А. Государственное страхование в СССР и проблеме его развития / Л.А. Мотылев. – Москва: Финансы, 1972. – С. 22–23.
2. Непочатенко О.О. Страхування сільськогосподарських ризиків. / О.О. Непочатенко, В.К. Юдін // «Молодий вчений». – Уманський національний університет садівництва. – 2016. – № 11(38). – С. 632–634.
3. Аграрнестрахування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroins.com.ua>.
4. Закон України “Про страхування” у редакції від 4 жовтня 2001 року. – Режим доступу: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=закон+України+“Про+страхування”+у+редакції+від+4+жовтня+2001+року>.
5. Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” від 24 червня 2004 року. – Режим доступу: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=l8jPXO6sBY3GwQKqo67QBg&q=Законом+України+“Про+державну+підтримку+сільського+господарства+України”+від+24+червня+2004+року>.
6. Закон України “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою”. – Режим доступу: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=C8vPXKvGBc_4wAK_xZ3gCA&q=8.%09Закон+України+“Про+особливості+страхування+сільськогосподарської+продукції+з+державною+підтримкою”.
7. Томашевский Ю.М. Актуальні питання страхового захисту в сільському господарстві // Економічний простір. – 2010. – № 44/1. – С. 161–166.
8. Свириденко А.А. Состояние и перспективы развития страхового рынка в Украине // Финансы Украины. 2012. – № 4. – С. 146–145.

REFERENCES

1. Motylev L.A. Gosudarstvennoebstrahovanie v SSSR i problemibegorazvitiya / L.A. Motylev. – Moscow: Finansy, 1972. – P. 22–23.
2. Nepochatenko O.O. Strahuvanny silskogospodarskih rizikiv / O.O. Nepochatenko, V.K. Yudin // «Molodij vchenij». – 2016. – № 11 (38) – P. 632–634.
3. Agrarne strahuvannya Ukraini [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://agroins.com.ua>.
4. Zakon Ukraini “Prostrahuvannya” u redakciivid 4 zhovtnya 2001 roku. – Rezhim dostupu: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=zakon+Ukraini+“Pro+strahuvannya”+u+redakcii+vid+4+zhovtnya+2001+roku>.
5. Zakon Ukraini “Pro derzhavnu pidtrimku sil'skogo gospodarstva Ukraini” vid 24 chervnya 2004 roku. – Rezhim dostupu: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=l8jPXO6sBY3GwQKqo67QBg&q=Zakonom+Ukraini+“Pro+derzhavnu+pidtrimku+sil'skogo+gospodarstva+Ukraini”+vid+24+chervnya+2004+roku>.
6. Zakon Ukraini “Pro osoblivosti strahuvannya sil'skogospodars'koi produkci z derzhavnoyu pidtrimkoyu”. – Rezhim dostupu: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=C8vPXKvGBc_4wAK_xZ3gCA&q=8.%09Zakon+Ukraini+“Pro+osoblivosti+strahuvannya+sil'skogospodars'koi+produkci+z+derzhavnoyu+pidtrimkoyu”.
7. Tomashevskij Yu.M. Aktual'ni pitannya strahovogo zahistu v sil'skomu gospodarstvi // Ekonomichnij prostir. – 2010. – № 44/1. – P. 161–166.
8. Sviridenko A.A. Sostoyanie i perspektivy razvitiya strahovogo rynku v Ukraine // Finansy Ukrainy. – 2012. – № 4. – P. 145–146.